

Földrajzi nevek Reguly Antal úti naplójában (oroszországi utazása és hazatérése)¹

GULYÁS Zoltán

Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház, Zirc
szibir@map.elte.hu

1. Bevezetés

Reguly Antal (1819–1858) utazó, földrajzi felfedező, a finnugor népek kiváló kutatója több tudományterületen is nemzetközi jelentőségű eredményeket ért el. Életművének összességéből – akár a szellemi, akár a fizikai teljesítményét szemléljük – magasan kiemelkedik az oroszországi terepen véghezvitt kutató- és gyűjtőmunkája. Reguly az uráli és nyugat-szibériai utazásáról, az oda történő eljutásáról, illetve visszaérkezéséről Kalendárium címmel naplót vezetett, melynek eredeti kéziratosa változata² napjainkban az MTA Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában lelhető fel. Meglátásom szerint Reguly sokoldalú terepi tevékenységét akkor ismerhetjük meg a legalaposabban, ha a kartográfiai alkotásaival egyidejűleg az úti jegyzeteit, naplóbejegyzéseit is görcső alá vesszük.

A Reguly-életmű kutatásának történetében mérföldkönek számít, hogy 2008-ban, Reguly halálának százötvenedik évfordulóján – amely éppen egybeesett a Hanti-Manszijszkban megrendezett V. Finnugor Világkongresszussal – Szij Enikő szerkesztésében és a Tinta Könyvkiadó gondozásában a Kalendáriumot nyomtatott formában megjelentették (Reguly 2008). A kötet alapjául szolgáló német nyelvű kéziratot a jekatyerinburgi V. G. Karelin³ be-

¹ A dolgozat elkészítéséhez szükséges kutatásokat az NKFI_K 18 128272 jelzésű tudományos pályázati projekt (Regulyverzum: Reguly Antal hagyatékának on-line közzététele) tette lehetővé.

² A kéziratosa napló jelzete: MTA KIK Kézirattár, M. Nyelvtud. 16. r. 22.

³ Vlagyiszlav Georgijevics Karelin [Kamenszk-Uralszkij, 1932. augusztus 8.]: orosz mérnök, feltaláló, a műszaki tudományok kandidátusa. Az uráli vidékek földrajzának, hely-

tűzte ki és írta át, ezután németről magyarra, majd magyarról oroszra fordították. A napló végén a szerkesztő gondos munkája nyomán egy felsorolás kapott helyet, amely a szövegben előforduló személyneveket betűrendben és dátumok szerint csoportosítva egyaránt tartalmazza. A kiadványt magam is nagy haszonnal forgattam a Reguly térképészeti munkásságának feltárását célzó kutatásaim során (Gulyás 2019).

A Kalendáriumban szép számmal fordulnak elő földrajzi nevek. Mivel a kéziratos naplót – és benne az egyes névalakokat – a kutatók a háttérismerteikből eredően különbözőképpen olvashatják és értelmezhetik, ezért célszerű, hogy a szöveg többféle olvasatban is rendelkezésre álljon. A Kalendárium kéziratát tanulmányozva arra az elhatározásra jutottam, hogy az említett kiadványtól függetlenül az eredeti szöveget magam is elolvasom, és teljes egészéről átiratot készítek. Eme feladat végeztével részletesen elemeztem a naplót, illetve annak tartalmi elemeit, különös tekintettel a földrajzi nevekre. Jelen dolgozatomban a Kalendáriumhoz fűződő vizsgálataim eredményeit kívánom bemutatni.

2. A Kalendárium és a földrajzi nevek

Reguly a kéziratos naplóját – amely összesen 74 lapoldalt tesz ki – német nyelven, fekete tintával írta, emellett a fejezetcímekhez és bizonyos szövegrészekhez világoskék színű ceruzát használt. A lapok kitöltöttségének mértéke változó: vannak olyan oldalak, ahol a sorok összesűrűsödésével a szöveg jóval több helyet foglal el, míg másutt egyáltalán nincsenek bejegyzések, csupán a dátumok megírásaival találkozhatunk. A napló szövege viszonylag jól olvasható, és bár akadnak benne áthúzások és javítások, a kibetűzése elsősorban azokon a helyeken okozhat problémát, ahol a tinta elhalványodott, esetleg szinte teljesen kifakult. A lapok bal oldalán, közvetlenül a bejegyzések előtt szerepelnek a dátumok. A hónapneveket – általában rövidítve – Reguly mindig csak az adott hónap kezdetén tüntette fel. A napok megnevezéseit eleinte teljesen kiírta, később itt is rövidített, végül a vasárnapok kivételével sok helyütt el is hagyta ezeket.

A Kalendárium 2008-ban megjelent kiadásának címlapján azt olvashatjuk, hogy Reguly utazásának a Szentpétervár–Urál–Szentpétervár szakaszát, illetve az 1843. szeptember 29. és 1846. március 5. közötti bejegyzéseket tar-

történetének és turizmusának jeles szakértője. Az Orosz Földrajzi Társaság és az Uráli Honismereti Társaság tagja. Elévülhetetlen érdemei vannak Reguly életművének oroszországi népszerűsítésében, illetve egy 1711 m magas sarki-uráli hegycsúcs Regulyról történő elnevezésében.

talmazza (Reguly 2008). A kiadványban lévő utolsó naplóbejegyzés idején Reguly még Civilszkben⁴ tartózkodott.

A kéziratos anyagot vizsgálva azt tapasztaltam, hogy az utazás leírása további bejegyzésekkel folytatódik: 1847. október 25-től (a helyszín már Gräfenberg⁵) december 29-ig (a végállomás Berlin). Tehát a naplóban egy jelentős ugrás következik be, ami azt jelenti, hogy Reguly a szentpétervári megérkezéséről, ottani időzéséről és a Gräfenbergbe történő távozásáról már nem írt, hanem a hazatérésével folytatta, majd Berlinbe való eljutásával fejezte be a naplóját, melynek végén az általa megtett útszakaszok távolságértékeit összegezte. Reguly Kalendáriuma 23 fejezetre tagolódik. A hazatérését, illetve a Bécsbe és Berlinbe utazását tárgyaló három fejezet címét a többitől eltérően magyarul írta, jóllehet a naplóbejegyzések itt is németül szerepelnek.

A Kalendárium fejezetcímeiben és bejegyzéseiben együttesen – számításaim szerint – 571 alkalommal fordulnak elő földrajzi nevek, némelyik többször is. Ez utóbbiakat az összegzésbe beleszámítottam, akárcsak azokat a kunyhó- és sátorneveket, amelyek a tulajdonosuk nevét viselik. Az 571-ből 119 név esetében nem sikerült egyértelműen beazonosítanom a pontos földrajzi elhelyezkedésüket.

Az 571 tételnyi névelem típusok szerinti megoszlása a következő: 381 településnév; 125 folyónév; 48 domborzati név (köztük hat folyóvölgy neve); öt tengerhez kapcsolódó név (szoros, tengeri fok, folyótorkolat megnevezése); öt államnév; két további igazgatási név; két tájnév; két tónév; egy szigetnév.

A napló földrajzi neveit abból a szempontból is csoportosítottam, hogy milyen szövegekörnyezetben fordulnak elő. 454 név esetében Reguly maga járt ott az adott helyen, és ehhez kapcsolódóan írt bejegyzést. Ezen kívül a nevek megemlégtetését eredményező további eseményeket a következőképpen foglalhatjuk össze:

- Reguly levelet vagy csomagot küldött oda, illetve kapott onnét;
- Reguly az adott helyről kapta meg úti okmányait;
- Reguly által említett személyek (pl. saját szülei, ismerősei) oda utaztak vagy onnét érkeztek vissza;
- Reguly olyan személyekkel beszélt, akik onnét jöttek, vagy korábban már jártak ott;

⁴ Járási székhely a Csuvas Köztársaság területén, a Nagy- és a Kis-Civil folyók találkozásánál.

⁵ Ma Lázně Jeseník (1948-ig Gräfenberk), Csehország.

- Reguly feljegyzéseket készített a helyszínről, esetleg földrajzi leírást adott róla;
- Reguly mások (pl. Kovalevszkij⁶, Lütke⁷, Lepjohin⁸ vagy Popov⁹) feljegyzéseit olvasva említi meg a helyszín nevét;
- Reguly térképet rajzolt a helyszínről, esetleg mások térképeit vizsgálta;
- A földrajzi nevet egy olyan intézmény (pl. vendéglő) viselte, ahová Reguly betért.

Az 571 tételnyi földrajzi név térbeli elhelyezkedése a mai államok területére nézve a következő: Oroszország 532 tétel; a jelenkori Magyarország 11 tétel; Szlovákia 10 tétel; Németország 5 tétel; Ausztria 4 tétel; Lengyelország 2 tétel; Ukrajna 2 tétel (Reguly egy Odessza nevű étteremben ebédelt, valamint egy Kijevből érkezett személlyel beszélt); Csehország 1 tétel; Kína 1 tétel (Reguly Kovalevszkij munkájára hivatkozva említette meg az ország nevét, az ottani jezsuiták tevékenységéhez kapcsolódóan); Anglia 1 tétel (Reguly egy olyan személlyel találkozott, aki járt az országban).

Ezen kívül további egy esetben nem lehetett konkrét országot hozzárendelni a névhez (*Ost Asien*), egy Reguly által feljegyzett másik névnél pedig nem sikerült megállapítanom, hogy az azt viselő település melyik országban található.

A napló végén, az útszakaszok távolságadatainak összegzésében előforduló földrajzi neveket külön számoltam. Ezek együttes mennyisége 58 tétel, ami 27 különböző helynevet jelent. Közülük többször is szerepelnek: *Peters-*

⁶ Kovalevszkij, Oszip Mihajlovics [József Szczepan Kowalewski; Bolsaja Beresztovica (ma Fehéroroszország), 1800. december 28. (1801. január 9.) – Varsó, 1878. október 26. (november 7.)]; lengyel származású oroszországi orientalista, egyetemi tanár. A Varsói és a Kazanyi Egyetem professzora, utóbbinak rektora. A Szentpétervári Tudományos Akadémia tagja.

⁷ Friedrich Benjamin von Lütke [Fjodor Petrovics Litke; Szentpétervár, 1797. szeptember 17. (szeptember 28.) – Szentpétervár, 1882. augusztus 8. (augusztus 20.)]; német származású oroszországi tengerész, geográfus, sarkkutató, admirális. Egyik alapítója az Orosz Földrajzi Társaságnak, ahol két ízben is alelnöki tisztséget töltött be. 1864-től a Szentpétervári Tudományos Akadémia elnöke.

⁸ Lepjohin, Ivan Ivanovics [Szentpétervár, 1740. szeptember 10. (szeptember 21.) – Szentpétervár, 1802. április 6. (április 18.)]; orosz utazó, természettudós, szótárszerkesztő. A Szentpétervári Tudományos Akadémia tagja. Az Északi-Urálban egy 1330 m magas hegycsúcs is viseli a nevét.

⁹ Popov, Nyikita Szavvics [Krasznoufimszk, 1763. január 19. – Perm, 1834. július 1.]; orosz író, geográfus, helytörténész, pedagógus. 1808-tól a permi fiúgimnázium igazgatója. A Permi kormányzóság első részletes földrajzi-gazdasági leírásának szerzője.

burg (6), Kazan (5), Pressburg (5), Beresov (3), Berlin (3), Gräfenberg (3), Pelim (3), Ekaterinburg (2), Nizsni Novgorod (2), Obdorsk (2), Siberien (2), Sigva (2), Tobolsk (2), Ungarn (2), Wsewolodskoi (2), Waigatsch (2). A zárójelben megadott szám az előfordulásuk gyakoriságát mutatja. Az 58 tételnvi névelemből 45 településnév, hat folyónév, három államnév, két tájnév és két szigetnév.

Reguly naplójában számításaim szerint tehát együttesen 571 + 58, azaz 629 tételnvi földrajzi név szerepel.

3. A Kalendárium fejezetei

Naplójában Reguly rövid, tömör mondatokban dokumentálta utazásának lényegesebb eseményeit és az általa elvégzett feladatokat. Az alábbiakban a szűkszavú naplóbejegyzésekre támaszkodva igyekszem összefoglalást nyújtani az egyes fejezetek – és ennek megfelelően az utazás különböző szakaszainak – tartalmáról. A fejezetek végén egyúttal azt is összegzem, hogy (a címüket nem számítva) mennyi és milyen típusú földrajzi nevet találtam az adott fejezetben. A német nyelvű címek mellett zárójelben megadom a magyar megfelelőiket, továbbá minden esetben közlöm az útszakasz időtartamának kezdetét és végét.

„*Reise nach dem Ural*” (Utazás az Urálba). 1843. szeptember 29-től december 3-ig. – Ez a fejezet az utazásnak a Szentpétervártól Vszevolodo-Blagodatszkojéig tartó szakaszát tárgyalja, melynek során Reguly főként a Volga mentén haladt, és a jelentősebb települések közül Moszkva, Nyiznij Novgorod, Kazany és Perm városokat érintette. A bejegyzések tanúsága szerint ez az útszakasz a készülődés jegyében zajlott, ami egyaránt jelentette a szükséges eszközök beszerzését (magának meleg ruhákat, lábbelit, körzöt, a vogulok számára ajándékokat vásárolt, megkapta az útlevelét), illetve a terepi munka előzetes megalapozását (tudakozódott az uráli vidékekről, tovább mélyítette tudományos ismereteit). Ez utóbbihoz nagyban hozzájárultak az egyes helyszíneken kötött ismeretségei: Moszkvában találkozott két jeles történésszel, Pogogyinnal¹⁰ és Szpasszkijjal¹¹; Kazanyban többek között Ko-

¹⁰ Pogogyin, Mihail Petrovics [Moszkva, 1800. november 11. (november 23.) – Moszkva, 1875. december 8. (december 20.)]: orosz történész, publicista, könyvkiadó, titkos tanácsos. 1826–1844 között a Moszkvai Egyetem professzora. 1841-től a Szentpétervári Tudományos Akadémia tagja.

¹¹ Szpasszkij, Grigorij Ivanovics [Jegorjevsk (Rjazanyi kormányzóság), 1783. szeptember ?. – Moszkva, 1864. április 29.]: orosz történész, archeológus, bányamérnök. Szibéria történelmének, néprajzának és régészetének kutatója. 1810-től a Szentpétervári Tudományos Akadémia levelező tagja.

valevszkij, Erdmann¹², Kazimbek¹³ és Fuchs¹⁴ professzorok társaságát élvezhette; Perm-ben a kormányzó és az ottani hivatalnokok vendége volt, akiktől értékes földrajzi anyagokhoz jutott, a hegyi terepről pedig Protaszov¹⁵ szolgáltatott hasznos információkat. Reguly a kisebb falvakban is kifejezetten kereste a művelt embereket, egyházi személyeket. Gyebjoszi településen például egy Sztyepan Subin nevű papot látogatott meg, aki udmurt nyelvtant állított össze. Reguly mindvégig nyitott volt a nyelvi kérdések iránt, naplójában a helyi szóhasználattal kapcsolatos észrevételek is helyet kaptak. – Ebben a fejezetben 85 alkalommal szerepelnek földrajzi nevek, hét név többször is előfordul, a két leggyakoribb (Volga és Perm) háromszor. Összesen tehát 76 különböző nevet találtam itt, melyek közül 64 településnév, 5 folyónév, 3 államnév, 2 domborzati név, 1 tájnév és 1 egyéb igazgatási név.

„*Aufenthalt in Wsevolodskoi Blagodatzi oder Zaoserski*” (Tartózkodás Vszevolodo-Blagodatszkójában vagy Zaozerszkijban). 1843. december 4-től 1844. február 20-ig. – Ez a fejezet a Reguly első jelentősebb uráli állomáshegyén történt eseményeket tartalmazza. A csekély lélekszámú, ám akkoriban igen élénk társasági élettel bíró települést a fiatal magyar többször is elhagyta, hogy kisebb kirándulásokat tegyen a környéken. A helyiekkel szoros kapcsolatot alakított ki, számos érdekes elbeszélést hallott tőlük. Reguly fokozatosan lendült bele a munkába: leveleket írt, a Gyenezskin Kamenyt¹⁶ rajzolta, és volt olyan nap, amikor szinte ki sem mozdult a szobájából. Bahtyjár és

¹² Erdmann, Franz von [Fjodor Ivanovics Erdman; Ludwigslust (ma Németország), 1793. március 15. – Kazany, 1862. február 2. (február 14.)]: német származású oroszországi orientalista, a Kazanyi Egyetem professzora, számos nyelvészeti témájú tanulmány szerzője.

¹³ Kazembek, Alekszandr Kaszimovics [Mirza Kazim-Bek; Rast (ma Irán), 1802. július 22. – Szentpétervár, 1870. november 27. (december 9.)]: azerbajdzsáni és iráni származású orientalista, műfordító, pedagógus. A Kazanyi Egyetem professzora, a Szentpétervári Egyetem Keleti Nyelvek Karának első dékánja. 1835-től a Szentpétervári Tudományos Akadémia levelező tagja.

¹⁴ Fuchs, Karl Friedrich [Karl Fjodorovics Fuksz; Herborn (ma Németország), 1776. szeptember 18. – Kazany, 1846. április 12. (április 24.)]: német származású oroszországi orvos, botanikus, történész, archeológus, egyetemi tanár. 1823–1827 között a Kazanyi Egyetem rektora, az egyetem múzeumának alapítója.

¹⁵ Protaszov, Matvej Ivanovics (1801–1846): orosz katonatiszt, bányamérnök, hivatalnok. A bogoszlóvszki (ma Karpinszk) bányauzem könyvtárosa, 1839-től igazgatója. 1830–1832 között három ízben vezetett expedíciót az Északi-Urál területén.

¹⁶ 1492 méteres magaslat az Északi-Urálban.

Jurkina¹⁷ érkezéssel még nagyobb lelkesedéssel tevékenykedett. Sokat foglalkozott velük, fejméréseket végzett, gipszlenyomatokat készített, kranioszkópiái¹⁸ táblázatot állított össze. Megkezdte vogul tanulmányait, különféle álnévneveket írt fel, lejegyezte az első dalt, amely a kondai fejedelemtől szólt, ezt pedig további énekek követték. Más őslakosokkal is találkozott, legismertebb közülük a Bogatij néven emlegetett manysi Alekszej Kaszimov, aki földrajzi és etnográfiai adatokat közölt Reguly számára, mindez pedig két terepi vázlat elkészítését eredményezte. – Ebben a fejezetben összesen 24 alkalommal fordul elő földrajzi név, ezek közül négy háromszor, kettő pedig kétszer. A 14 különböző névből hét településeket, hat folyókat, egy pedig domborzati elemet jelöl.

„*Die Reise nach Irbit u. nach Siberien bis Tobolsk*” (Utazás Irbitbe és Szibériába Tobolszkig). 1844. február 21-től március 5-ig. – Reguly Vszevolodo-Blagodatszkójét elhagyva déli irányban folytatta az útját. Bogoszlovskban két vogul dalt kottázott, utána ismét felkereste Protaszovot. Lovon haladt tovább Irbitig, ahol a helyi vásárban obdorszki, berjozovi és tobolszki kereskedőkkel beszélgetett, végül Turinszkon keresztül eljutott Tobolszkba. – E fejezet 22 különböző földrajzi nevet tartalmaz (Irbit neve két alkalommal is szerepel), közülük 18 településnév és 4 folyónév.

„*Aufenthalt in Tobolsk und Reise nach Pelim*” (Tartózkodás Tobolszkban és utazás Pelimbe). 1844. március 6-tól március 29-ig. – Tobolszkba érkezvén Reguly nehezen talált magának szállást. Miután beköltözött a rendőrfőnökhöz, látogatást tett a kormányzóknál, illetve a gimnázium igazgatójánál, ahol megismerkedett a vogul származású Satiginnel. A helyi lakosok többször megajándékozták Regulyt, térképeket is kaptak tőle. A vásárban Reguly lenvásznat vett a vele tartó Bahtyijárnak. Az akkor éppen a városban időző Castrénnal¹⁹ is találkozott, néhány alkalommal együtt töltötte vele az időt, és annak távozásakor a fiatal magyar egészen a város határáig elkísérte. Reguly később megkapta úti okmányait Omszkból, ezután maga is búcsút vett Tobolszktól, és először az Irtis, majd a Konda folyó mentén utazott to-

¹⁷ Vaszilij Nyikityics Bahtyijarov, 60 éves manysi őslakos a Lozva folyó vidékéről és Pjotr Petrovics Jurkin (Reguly feljegyzéseiben Jurkina), 79 éves manysi őslakos. Teljes nevüket a Vándor Anna munkájában közzétett táblázat alapján közlöm (Vándor 2009), amelyben Regulytól származó embertani adatok olvashatók Pápai Károly publikálatlan tanulmányának kéziratának nyomán (MTA KIK Kézirattár, Ms 4082/25).

¹⁸ Kranioszkópia: a koponya alakjának leírása.

¹⁹ Castrén, Matthias Alexander [Tervola, 1813. december 2. – Helsinki, 1852. május 7.]: finn nyelvész, etnográfus, utazó. A finnugor, a szamojéd, valamint más szibériai népek és nyelveik kutatója, az uralisztika egyik megalapozója.

vább. Gyemjanszkban két vogul kereste fel őt. Pelimbe eljutva nem szállt meg rögtön a településen, hanem kisebb kitérőt tett, és csak azután tért vissza oda. Ez idő alatt történt meg Regulyval, hogy az egyik faluban egy félreértésből adódóan feldühödött asszonyok késekkel rontottak rá. – Eme fejezetben összesen 25 alkalommal letem földrajzi nevekre, ezek mindegyike településnév, közülük 4 megnevezés kétszer is előfordul.

„*Aufenthalt in Pelim*” (Tartózkodás Pelimben). 1844. március 30-tól június 12-ig. – Reguly Pelimben egy Afanaszij Putyilov nevű paraszt társaságában kvártélyozta be magát, és rögtön munkához is látott. Az itteni tartózkodásának egyik leglátványosabb eredménye a Konda folyó forrásterületéről készített, földrajzi nevekben meglehetősen gazdag „Karte Nro III” térképvázlata. A Lozva és Szoszva vidékének térképein is elkezdett dolgozni. Hozzáfogott a nyári utazásának megtervezéséhez. A településen Reguly történelmi témájú műveket olvasott Szibériáról, etnográfiai megfigyeléseket végzett, vogul dalokat jegyzett fel a fordításukkal együtt, tisztázatokat készített, valamint leveleket írt, többek között a magyar Akadémia részére. – A fejezetben 21-szer fordul elő földrajzi név, ezek közül leggyakrabban (háromszor) a Konda, további 2 név kétszer. A 17 különböző névből 13 településeket, 3 folyókat, 1 pedig tavat jelöl.

„*Reise nach der Nördlichen Sosswa*” (Utazás az Északi-Szoszvához). 1844. június 13-tól június 30-ig. – Reguly északi irányban, a Pelim folyó mentén felfelé haladt tovább. Az eme fejezetben tárgyalt útszakaszon az utazás teljes egészében lekötötte az erejét, gyűjtő- és kutatómunkával nem nagyon tudott foglalkozni. A terepi viszonyok miatt nehezen jutott előre, több alkalommal is mocsarakon gázolt át az őt kísérő öslakosok társaságában. – A fejezetben 35-ször fordul elő földrajzi név, ezek közül 5 kétszer is szerepel. A 30 különböző névből 18 folyókhöz, 11 településhez, 1 pedig tóhoz kötődik.

„*Aufenthalt auf der Sosswa und Sigva*” (Tartózkodás a Szoszvánál és a Szigvánál). 1844. július 1-től augusztus 29-ig. – Reguly a Tapszuj folyó torkolata környékén rendezkedett be. Eleinte fáradt volt és nem érezte magát egészségesnek, ilyen állapotban kezdett el dolgozni. Utazása eme szakaszában egyaránt foglalkozott nyelvészeti, etnográfiai és földrajzi munkálatokkal. A helyi lakosoktól számos topográfiai információt szerzett a Viszim, a Kis-Szoszva és a Pecsora forrásairól. Naplóbejegyzései szerint ebben az időben az Urál vonulatát és a Felső-Szoszva vidékét rajzolta, összeállította a Pelim, a Tapszuj, a Lozva és a Szoszva vízrendszerének rajzolatát, amely később Berjozovban a „Karte Nro IV” terepi vázlatban öltött testet. Az adatközlések nyomán három folyó (Pelim, Tavda, Konda) futását a korábbiakhoz képest

egy újabb kombinációban vitte térképre. Az Északi-Szoszva mentén haladva elérte Igrim települést, majd onnan visszafordult nyugat felé, és az úton Berjovba igyekvő zürjénekkal találkozott. Ezt követően eljutott a Scsekurja torkolatáig, ahol a helyiek egy kunyhót építettek a számára. Ezen a helyen néprajzi és nyelvészeti tanulmányokat folytatott, legfőképpen a szamojédokhoz kapcsolódóan. Munkáját gyakran nehezítették a zord időjárási körülmények. A nyár ellenére itt meglehetősen hideg volt, havazott és időnként heves szélvihar tombolt. – Ebben a fejezetben 61 alkalommal fordulnak elő földrajzi nevek, ezek közül a két leggyakoribb az Urál (ötször) és a Pelim (négy-szer), további 3 név háromszor, 6 másik név kétszer. Ez összesen 42 különböző megnevezést jelent, amelyből 24 településnév, 16 folyónév és 2 domborzati név.

„*Reise nach dem Ural und nach Obdorsk*” (Utazás az Urálba és Obdorszkba). 1844. augusztus 30-tól szeptember 26-ig. – Utazásának eme szakaszában Reguly rénszarvasszánon és csónakkal haladt előre, egészen a Manja folyóig. Az Urál hegység legmagasabb csúcsainak vidékén megismerkedett Tyobinggal, a jómódú manysi őslakossal, aki bemutatta neki a környező területeket. Az adatközlés eredményességére utal Reguly azon naplóbemjegyzése, miszerint végre érhető módon rajzolta az Urált. A hegységben elérte a hóhatárt, a Tosimja folyó mentén pedig egy Peti nevű szamojéddal találkozott. Obdorszk felé tartva gyakran éjszakázott rénszarvaspásztorok sátraiban. Az Ob partjához érve erős viharban kelt át a folyón, végül a megérkezését követően egy boltosnál kapott szállást. – A fejezetben összesen 53 alkalommal találkozhatunk földrajzi nevekkel, 4 név háromszor, 5 név kétszer fordul elő. A 40 különböző megnevezésből 13 folyónév, 12 hegynév, 11 településnév, 4 pedig folyók völgyeit jelöli.

„*Aufenthalt in Obdorsk*” (Tartózkodás Obdorszkban). 1844. szeptember 27-től október 4-ig. – Reguly a körzeti székhelyen csizmát és alsóruházatot rendelt magának. Egy keveset pihent, majd földrajzi feladatokkal foglalkozott, látogatásokat tett a helyiek körében, vogulokkal is találkozott. – Ebben a fejezetben csupán egy földrajzi név szerepel: Paschinski jurtt, amely a Reguly által felkeresett szomszédos település megnevezése.

„*Reise zur Karischen Mündung und zur Jugrischen strasse*” (Utazás a Kara torkolatához és a Jugor-szoroshoz). 1844. október 5-től október 28-ig. – Reguly útra kelt észak felé, azonban nagy viharba került. A félig befagyott Obon nem tudott átkelni, ezért visszatért Obdorszkba, ahol az újabb elindulásáig további két napot töltött, ezalatt osztják szavakat jegyzett fel. Rénszarvasszánon viszonylag gyorsan haladt előre a Kara folyó torkolatához, majd egészen a Jeges-tenger partjáig eljutott, útközben pedig pásztorok sátraiban

szállt meg. Ezen az útszakaszon Reguly nem végzett jelentős munkát, elsősorban utazott és igyekezett megfigyelni a Jugor-félsziget geográfiai jellemzőit. – A fejezetben összesen 61 földrajzi nevet számoltam össze, melyek közül Obdorszk négyszer fordul elő, további 2 név kétszer. Az 56 különböző névből 29 településeket (vagy a tulajdonok neve nyomán sátrakat), 11 domborzati elemeket, illetve egy 1 tengeri fokot és 1 tengerszorost jelöl.

„*Reise zur Ussa und über den Ural nach Beresov*” (Utazás az Uszához és az Urálon át Berjozovba). 1844. október 29-től november 12-ig. – Miután a Jugor-szorost elérte, Reguly délnek fordult az Usza folyó irányába. Menet közben kunyhókban szállt meg, például Ivan Tyerentyevnél, ahol szamojédok is meglátogatták őt. A Lahorta-hágón átkelt az uráli hegyláncon, és egy Kuzma nevű zürjén szálláshelyét érintve Muzsiba utazott. A településen zürjének társaságában földrajzi munkálatokat végzett. Időközben a Szigva-vidékiek meghozták a ruháit Regulynak, aki tovább folytatta útját Berjozovba. – Eme fejezetben 17 különböző földrajzi nevet találtam, amelyekből 9 településnév, 6 folyónév, 2 pedig domborzati név.

„*Aufenthalt in Beresov*” (Tartózkodás Berjozovban). 1844. november 13-tól 1845. február 18-ig. – Reguly berjozovi ténykedésének legfőbb eredménye a „Karte Nro V” terepi vázlat elkészítése, valamint tekintélyes mennyiségű ének dokumentálása egy idős osztják őslakos, Maxim Nyikilov közlései nyomán. Amíg Berjozovban lakott, Reguly sokat járt vendégségbe, mindemellett őt is gyakran felkeresték. Naplójában említést tett arról, hogy nagyon hideg volt, és végre megkapta a téli csizmáit. Állomáshelyén időzve Becker²⁰ nyelvészeti témájú művét olvasta, illetve szorgalmasan foglalkozott grammatikai és földrajzi feladataival. Lütke könyve alapján a Pecsora és a Dvina torkolatáról is készített térképrajzokat. Sok időt töltött levelek fogalmazásával, többek között Baer²¹ és Kunik²² részére is írt. Január elején Polnovat érintésével tett egy kisebb körutazást a környéken. A következő hónapban viszont már végleg búcsút vett Berjozovtól. – A napló ezen fejezetében

²⁰ Becker, Karl Ferdinand [Lieser, 1775. április 14. – Offenbach am Main, 1849. szeptember 4.]: német orvos, természettudós, nyelvész, pedagógus.

²¹ Baer, Karl Ernst von [Karl Makszimovics Ber; Piep (ma Piibe, Észtország), 1792. február 17. (február 28.) – Dorpat (ma Tartu, Észtország), 1876. november 16. (november 28.)]: balti német származású zoológus, embriológus, geográfus. A Szentpétervári Tudományos Akadémia professzora. Az Orosz Földrajzi Társaság egyik alapítója.

²² Kunik, Ernst Eduard [Ariszt Arisztovics Kunyik; Liegnitz (ma Legnica, Lengyelország), 1814. október 2. (október 14.) – Szentpétervár, 1899. január 18. (január 30.)]: sziléziai származású orosz történész, etnológus, numizmatikus. 1850-től a Szentpétervári Tudományos Akadémia tagja.

összesen 17 földrajzi nevet regisztráltam (Obdorszk háromszor is előfordult). A 15 különböző megnevezés közül 10 településnév, 4 folyónév és 1 szigetnév.

„*Die Reise nach Russland zurück bis Kasan*” (Utazás vissza Oroszországba Kazanyig).²³ 1845. február 19-től március 23-ig. – Reguly déli irányban haladt visszafelé, és a korábban már felkeresett településeken számos ismerőssel találkozott, például Tyobinggal, Alekszej Kaszimovval, Jurkinával és a vszevolodo-blagodatszkojei lakosokkal. Az egyik faluban ajándékkul egy tegezt készítettek számára. Rudnyikiben Reguly közetmintákat gyűjtött és csomagolt be, a Pecsora forrásvidékének térképét rajzolta, majd Nyizsnyij Tagilba utazott, ahol megtekintette a helyi múzeumot és a kohót, Klenovszkájában pedig az ottani vogulokat kereste fel. Ezt követően érkezett meg Permbe, a szűkebb értelemben vett uráli utazásának kiindulópontjába, ahol ismét a kormányzó vendége volt, megkapta leveleit Kuniktól és válaszolt Baerneknak. Ezután tovább utazott, egészen Kazanyig. A városban Kovalevszkij és tudóstársai körében töltötte az időt, megfordult az ottani kormányzónál és a postamesternél is, tanulmányozta a Kazanyi Kormányzóság térképét. Miután kézhez kapta ajánlóleveleit, Rajfába indult. – Ebben a fejezetben összesen 40 földrajzi név szerepel, ebből Kazany háromszor, további 2 név kétszer szerepel. A 36 különböző megnevezésből 31 településnév, 4 folyónév és 1 igazgatási név.

„*Aufenthalt in dem Kloster Raifa*” (Tartózkodás a rajfai kolostorban). 1845. március 24-től június 19-ig. – Rajfában Reguly egyből lexikális feladatokhoz fogott, majd Paratiba utazott, ahol egy Vaszilij nevű tolmácsot fogadott fel. Tolmácsával együtt ebédeltek és dolgoztak. Tartózkodása idején Reguly két ízben is elhagyta a kolostort, és Kazanyba látogatott, majd visszatérve folytatta a munkát. Leveleket írt Baer, Kunik és a magyar Akadémia részére. Fuchs professzortól orvosságot, bort és rizst kapott. – A fejezetben 8-szor fordulnak elő földrajzi nevek (Kazany és Rajfa kétszer is). A 6 különböző megnevezés közül 5 településnév és 1 államnév.

„*die Reise nach Nishni Novgorod und zu*” (Utazás Nyizsnyij Novgorodba). 1845. június 20-tól július 12-ig. – Rajfát elhagyva Reguly megfordult a kazanyi szemináriumban. Ezután Kozmogyemjanszkba utazott, ahol a városbírónál kapott szállást, és ott egy névnapi ünnepségen is részt vett. Nyizsnyij Novgorodban számos személlyel találkozott, többek között a kormányzó helyettesével. A városban időzve leveleket írt, járt a postahivatalban, színház-

²³ Jóllehet Szibéria akkor már Oroszország része volt, Reguly földrajzi szempontból mégis különálló területként tekintett rá.

ban és vásárban. – A fejezet 10 földrajzi neve közül 9 települést, 1 pedig folyót jelöl. Kozmogymjanszk megnevezése kétszer is előfordul.

„*die reise zu den mordvinen*” (Utazás a mordvinokhoz). 1845. július 13-tól július 30-ig. – Utazásának eme szakaszában Reguly részt vett egy mordvin esküvőn, majd meglátogatott egy ménest. Útja többek között Kraszno-szlobodszkon és Arzamaszon keresztül vezetett. Több esetben német származású személyekkel is találkozott. – E fejezet 15 földrajzi neve közül mindegyik településnév, közülük az egyik kétszer is szerepel.

„*Aufenthalt in Nishni und Mordvinische studium*” (Tartózkodás Nyizsnyij Novgorodban, mordvin tanulmányok). 1845. július 31-től november 8-ig. – A napló eme fejezetét tekintve szeptemberben és októberben egyáltalán nincs bejegyzés. Valószínűleg Reguly intenzíven dolgozott, ezért nem maradt ideje vagy energiája a naplóját vezetni. Nyizsnyij Novgorodba reggel érkezett meg, és még aznap este megfordult a helyi vásárban. A kormányzó társaságában ebédelt, számos új ismeretségre tett szert. Leveleket kapott Szentpétervárról és Kazanyból, valamint maga is aktívan foglalkozott levélírással. Becker nyelvészeti művét olvasta, sokszor egész álló nap dolgozott, de bálókba is eljárt. Tartózkodása idején a leuchtenbergi hercegnek²⁴ is bemutatták Regulyt. – A fejezetben összesen 4 földrajzi név található, mindegyik településnév, ebből Kazany kétszer fordul elő.

„*Reise nach Kasan*” (Utazás Kazanyba). 1845. november 9-től november 15-ig. – Utazása ezen szakaszában Reguly három napot töltött Isaki településen, ahol egy Gromov nevű személlyel nyelvészeti munkát folytatott, és tolmácsot is felfogadott. Civilszken keresztül az esti órákban érkezett meg Kazanyba. – Ebben a fejezetben a 6 földrajzi név mindegyike településnév, Isaki neve kétszer szerepel.

„*Aufenthalt in Kasan Tschuvassische Studien*” (Tartózkodás Kazanyban, csuvas tanulmányok). 1845. november 16-tól 1846. február 22-ig. – Reguly ismét találkozott tudós ismerőseivel, többek között Kovalevszkij, Fuchs és Kazimbek professzorokkal. Tartózkodása idején tolmácsot fogadva nyelvészeti munkával foglalkozott, naplóbejegyzéseiben többször is megnevezte aktuális feladatának tárgyát. Reguly részt vett a helyi társasági életben, járt táncmultságokon, álarcosbálban és színházban. – A fejezetben két földrajzi név, Rajfa és Szvijazsszk települések megnevezése olvasható.

²⁴ Maximilien de Beauharnais [München, 1817. október 2. – Szentpétervár, 1852. november 1.]: Leuchtenberg III. hercege. A Marija Nyikolajevna orosz nagyhercegnővel kötött házassága révén a cári család tagja. 1843-tól az Orosz Képzőművészeti Akadémia elnöke.

„*Reise nach Tzivilsk und Aufenthalt da selbst*” (Utazás Civilszkbe és az ottani tartózkodás). 1846. február 23-tól március 5-ig. – Eme rövid útszakasz során Reguly Civilszkben több alkalommal is tolmácsot kéretett, olvasott, rendezte iratait, valamint levelet írt Baerne és Kuniknak. – A fejezetben Civilszk az egyetlen földrajzi név.

„*Utam a hazámba.*” 1847. szeptember 24-től október 24-ig. – Reguly naplójában az időt és az eseményeket tekintve itt jelentős előreugrást találunk. A Szentpétervárra történő megérkezéséről, ottani tartózkodásáról és távozásáról nincsenek bejegyzések, a napló a Gräfenbergből való hazautazásával folytatódik. Reguly visszatért Csákányba²⁵ és Pozsonyba, ahol szüleivel, leánytestvérével és annak férjével találkozott. Ezen időszakban járt Pesten, és felkereste Toldy Ferencet.²⁶ Székesfehérváron Villax Ferdinánddal²⁷ és más egyházi személyekkel együtt töltötte az időt, majd az apáttal Zircre utazott, végül ismét Pozsony felé vette az irányt. – Ebben a fejezetben összesen 23 földrajzi név található, ezek mindegyike településnév. Közülük Pozsony német névváltozata hatszor, Zirc háromszor, további 2 másik település pedig kétszer fordul elő.

„*Utam Bécsbe és Berlinbe.*” 1847. október 25-től november 9-ig. – Pozsonyból Reguly gőzhajón utazott Bécsbe, ahol ruhákat és lábbelit vásárolt, előkelő személyekkel találkozott, színházban is járt. Berlinbe Boroszlón²⁸ keresztül jutott el. – E fejezetben a földrajzi nevek mindegyike településnév. Az összesen 5 különböző névből Bécs német neve és Berlin két alkalommal is szerepel.

„*tartozkodasom Berlinbe.*” 1847. november 10-től december 29-ig. – Berlinben Reguly szállást keresett, majd megtekintett egy balettelőadást, később többször is felkeresett színházakat. Szüleivel levélben mindvégig tartotta a kapcsolatot. Könyvtárban, tudományos felolvasásokon is járt, élénk társasági életet élt, és több alkalommal töltötte az időt magyarok körében. – A fejezet egyetlen földrajzi neve Charlottenburg, Berlin egyik városrésze.

²⁵ Ma Pozsonycsákány (szlovák neve Čakany), Szlovákia.

²⁶ Toldy Ferenc [születési nevén: Schedel; Buda, 1805. augusztus 10. – Budapest, 1875. december 10.]: irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár. A Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1835–1861 között titkára.

²⁷ Villax Ferdinánd [Pápa, 1784. május 14. – Zirc, 1857. szeptember 13.]: ciszterci szerzetes, gimnáziumigazgató, 1826. január 20-tól zirci apát.

²⁸ Ma Wrocław (német neve Breslau), Lengyelország.

A Kalendárium végül a jelentősebb települések és helyszínek közötti útszakaszok felsorolásával, valamint a távolságadatok versztben²⁹ és német mérföldben³⁰ egyaránt megadott kimutatásával zárul.

4. Névváltozatok Reguly kartográfiai alkotásaiban

Reguly szűkebb értelemben vett uráli és nyugat-szibériai utazása – amelynek kiindulási és végpontja egyaránt Perm város volt – 1843. november 7-én vette kezdetét, és 1845. március 12-ig tartott. A terepen ekkor készültek el a térkép-vázlatok (Reguly 1844a, 1844b, 1844c, 1845a, 1845b), amelyek később a nagyméretű Urál-térképének alapjául szolgáltak (Reguly 1846). Az eredeti kéziratos térképen Reguly élénkzöld színnel berajzolta a saját útvonalát, amely nagy segítséget nyújt ahhoz, hogy megismerjük, pontosan merre is járt a felvételezése idején. Legalább ennyire fontosak a Kalendárium idevágó bejegyzései, melyekben Reguly megadta a terepelemek neveit és felkeresésük időpontját. A napló és a kéziratos térkép egyidejű vizsgálata – Reguly útvonalának teljes rekonstruálásán túl – a helynevek minél pontosabb olvasatához is közelebb vezethet bennünket.

A Reguly által térképezett területekhez konkrétan az 1843. november 18-tól (Szolikamszk) 1845. március 5-ig (Csuszovaja folyó) terjedő időszak eseményei kapcsolódnak. A Kalendárium eme bejegyzéseiben összesen 338 alkalommal szerepelnek olyan földrajzi nevek, amelyek valamilyen formában Reguly térképén vagy terepi vázlatain is feltűnnek. Ezek együttesen 214 különböző terepelemet jelölnek. Miután a naplóból és a kartográfiai alkotásokból kigyűjtött neveket egymással összehasonlítottam,³¹ a névalakok eltéréseinek többféle módozatát tapasztaltam. Az egyes eshetőségeket – amelyek akár kombináltan is előfordulhatnak – néhány példa megemlékezésével együtt az alábbiakban adom közre:

– A földrajzi név a Kalendáriumban és Reguly kartográfiai munkáiban teljesen megegyezik. Példák: *Beresov*; *Nikitinski*; *Obdorsk*; *Sosva*; *Turinsk*.

²⁹ 1 verszt = 1067 méter.

³⁰ 1 német mérföld (deutsche Meile) = 7532,5 méter.

³¹ Reguly térképészeti alkotásaihoz fűződően a hazai nyelvész szakemberek közül Székely Gábor nagy eredményességgel végzett filológiai vizsgálatokat, melynek összegzéseként saját olvasatban közreadta a könyvművészi térképeken, illetve a kéziratos vázlatokon szereplő földrajzi neveket (B. Székely 2009; 2011). Kutatásaim során Reguly kartográfiai munkáiból egyelőre csak az általam feltárt névlistákat hasonlítottam össze a naplóbéli változatokkal, azonban a későbbiekben szükségesnek tartom a Székely-féle névgyűjtemény bevonását is a vizsgálatokba.

- A földrajzi név a térképi alkotásokban a naplóbelihez képest oly módon tér el, hogy közvetlenül a név mellett az elemtípusra utaló, általában orosz nyelvű rövidítés³² is szerepel. Példák: *Djenischkin* → *Djenischkin K.*; *Haipodera* → *R. Haipodera*; *Karpje* → *R. Karpje*; *Kirja* → *D. Kirja*; *Manja* → *R. Manja*; *Pelim* → *R. Pelim*.
- A földrajzi név a térképen annyiban különbözik a naplóban említett alaktól, hogy feltűnik mellette a köznévi utótag az őslakosok nyelvén. Példák: *Haibidje* → *Haibidje pae*; *Longot* → *R. Longot jogan*; *Luoski* → *Luoski paul*; *Noräti* → *Noräti njäll*; *Ossjä* → *Ossjäpuäl*; *Pärtäch* → *Pärtäch paul*.
- A földrajzi név a naplóban és a térképi munkákban megegyezik, de ez utóbbiakban a név mellett (további) őslakos nyelvű névváltozatok is megtalálhatók, helyenként német vagy orosz kötőszóval együtt. Példák: *Demiansk* → *Demiansk*, *Nyemnyan pugot*; *Konda* → *Konda*, *Hunda*, *Kánting*; *Perschini* → *Perschini oder Kvasovi*, *Täräch päill*, *Täräch paäl*; *Petschora* → *Petschora*, *Pescher*; *Punke* → *Schempae ili Punke*; *Tagil* → *Tagil*, *Täjely*; *Tavda* → *Tavda*, *Tóut*; *Tobolsk* → *Tobolsk*, *Tobotvösch*; *Werch Pelim* → *Werch Pelim*, *Poppaul*.
- A földrajzi név a naplóban és a térképen annyiban különbözik, hogy az egyik helyen egybeírva, míg a másikon különírva jelenik meg. Példák: *Juh kor* → *Juhkor*; *Lyemjä* → *Lyem jä*; *Nyiruspaul* → *Nyirus paul*.
- A földrajzi név írásmódja akképpen tér el, hogy a kettős betűknél a naplóban ipszilon, míg a térképen „j” betű szerepel. Példák: *Anyikko* → *Anjikko*; *Enying je* → *R. Enjing je*; *Juhuptyi* → *Juhuptji*; *Nantyu* → *Nantju*; *Nyurimje* → *R. Njurimje*; *Pore nyäll* → *Pore njäll*.
- A különbség a diakritikus jelek meglétében mutatkozik meg. Példák: *Anschuh* → *Ánschuh jä*; *Aurja* → *R. Aurjä*; *Schäupaul* → *Schäupäüll*.
- A földrajzi név írásmódját tekintve a különbség abban áll, hogy ami a naplóban „s”, ugyanez a kartográfiai munkákban „ss”. Példák: *Juilski Gorodok* → *Juilsski Gorodok*; *Kanglesam* → *Kanglessam*; *Satiga* → *Ssatiga*; *Siuwim pae* → *Ssiuwim pae*; *Sob* → *R. Ssob*; *Solikamsk* → *Ssolikamsk*; *Sorthingje* → *S. Ssortingje*; *Spasskoe* → *S. Sspasskoe*.
- A földrajzi név oly módon tér el írásváltozatában, hogy ami a naplóban „s”, az a térképen „sch”. Példák: *Moltsan* → *D. Moltschan*; *Nahratsinsk* → *Nahratschinski*; *Petkes* → *Petkesch*; *Saim* → *Schaim*; *Tsikman* → *Tschikman*.

³² A rövidítések jelentése: D. (деревня) = falu, K. (камень) = kő, szikla, os. (озеро) = tó, R. (река, ручей) = folyó, patak, S. (село) = egyházasfalu.

- A naplóban bejegyzett földrajzi név „v” betűje a térképi alkotásokban „w”-vel íródott. Példák: *Charova* → *R. Charowa*; *Levusch* → *Lewusch*; *Polnovat* → *Polnowat*; *Tschusovaja* → *R. Tschusowaja*; *Verchoturje* → *Werchoturje*.
- A naplóban idézett földrajzi név „g” betűje a térképen „k” betűvel szerepel. Példák: *Gara* → *Kara paul*; *Gobi je* → *Kobi jä*; *Gobi urr* → *Kobi urr*.
- A földrajzi név írásmódját tekintve az egyik helyen „zs”, míg a másikkban „sh” jelöli ugyanazt a hangot. Példák: *Äzsä oika* → *Äshä oikä*; *Hundzsuo- ma* → *Hundshuoma*; *Schashei* → *Schazsei*; *Wizsai* → *R. Wishai*.
- A földrajzi név naplóbéli és a térképre felvett alakja az „o” és az „a” hangok ingadozásában tér el egymástól. Példák: *Baltsarova* → *s. Boltscharovsskoe*; *Kaschmakah* → *Koschmak*; *Rostjos* → *S. Rasstjesskoe*.
- A naplóban említett őslakos nyelvű földrajzi név a térképen oroszos alakban tűnik fel. Példák: *Jälan* → *Jalanski*; *Jogan dei gord* → *Deigordski*; *Karaul* → *Karaulskoe*; *Katschegat* → *Katschegatski*; *Sukerje sunt* → *Schukurjinski*; *Tachtan* → *Tachtanski*; *Tegi* → *Teginiski*; *Umelin* → *Umelinski*; *Wagla* → *Wagliniski*; *Woikar* → *R. Woikarskaja*.
- A térképen szereplő földrajzi név a naplóbélihez képest többletinformációt hordoz. Példák: *Gnoho Chitsche* → *Chitsche (aus dem Gnoho geschlecht)*; *Kunyä* → *Der Hirt des Kunjä*; *Rudniki* → *Turjinski Rudnjik*; *Terentyev* → *Isba Iwana Terentjewa*; *Tumen* → *os. Pelimski Tumen*.

5. Összefoglalás

Dolgozatomban bemutattam Reguly Antal kézirat naplóját, melynek bejegyzései az oroszországi utazása és az onnét való hazatérése idején íródtak. Vizsgálataim során különös figyelmet fordítottam a napló szövegében fellelhető földrajzinév-anyagra: a neveket megszámláltam, típusok szerint csoportosítottam, mindemellett utaltam az előfordulásuk körülményeire is. Ezután lényegre törően ismertettem a napló egyes fejezeteinek tartalmát, és külön-külön is megadtam az azokban szereplő nevek mennyiségét. Végül kigyűjtöttem és írásmódjukat tekintve összevettem azokat a névelemeket, amelyek Reguly úti naplójában és kartográfiai alkotásaiban egyaránt megtalálhatók. A napló tanulmányozásakor – a földrajzi nevek leltárba vételén túl – elsősorban az a szándék vezérelt, hogy hozzájáruljak Reguly terepi tevékenységének minél alaposabb feltárásához.

Irodalom

- Gulyás Zoltán 2019: Reguly Antal térképészeti munkássága. Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház, Zirc.
- Reguly Antal 1844a: Karte N^o I. Das Gebiet der oberen Lozva. Vsevolodskoi. 1844. Jan. Kéziratostintarajz. MTA KIK Kézirattár, M. Nyelvtud. 2drét 4. r., 5. sz.
- Reguly Antal 1844b: Karte N° II. Karte des Flussgebietes der nördl. Sossva. nach Alexei Kasimovs Nachrichten. Vsevolodskoi. 1844 Januar. Kéziratostintarajz. MTA KIK Kézirattár, M. Nyelvtud. 2drét 4. r., 5. sz.
- Reguly Antal 1844c: Karte N° III. Das Flussgebiet der Tavda und Konda mit einheimischen und russischen Namen die ersteren auf paul meistens endigend vogulisch. Hie u. da ist die Folge umgekehrt. in. Pelim 1844, im Mai. Kéziratostintarajz. MTA KIK Kézirattár, M. Nyelvtud. 2drét 4. r., 5. sz.
- Reguly Antal 1845a: Karte N° IV. Quellengebiet der. Nördl. Sossva, des Pelim und der Tapsija. Zusammengestellt in Beresov. 1845. Kéziratostintarajz. MTA KIK Kézirattár, M. Nyelvtud. 2drét 4. r., 5. sz.
- Reguly Antal 1845b: Karte N^o V. Übersicht des ostjakischen und samojedischen Uralgebietes. Beresov 1845. Januar. Kéziratostintarajz. MTA KIK Kézirattár, M. Nyelvtud. 2drét 4. r., 5. sz.
- Reguly Antal 1846: Ethnographisch-geographische Karte des Nördlichen Ural Gebietes entworfen auf einer Reise in den Jahren 1844 und 1845 von Anton v. Reguly. S¹. Petersburg 1846. MTA KIK Kézirattár, Tört. Földr. 4. r. 1. sz.
- Reguly Antal 2008: Антал Регули: Календарий. Дневник венгерского путешественника-исследователя с 29 сентября 1843 г. по 5 марта 1846 г. Путешествие по России Петербург – Урал – Петербург. Редактор: Энико Сий. Издательство Гинта, Будапешт.
- Reguly Antal: Calendarium (kézirat). MTA KIK Kézirattár, M. Nyelvtud. 16. r. 22.
- B. Székely Gábor 2009: Reguly Antal kéziratostintarajzai és térképe (filológiai vizsgálatok). Folia Uralica Debreceniensia 16: 99–120.
- B. Székely Gábor 2011: Javítások Reguly térképének első olvasatához. Folia Uralica Debreceniensia 18: 143–154.
- Vándor Anna 2009: Az antropológus Reguly adatközlői. Nyelvtudományi Közlemények 106: 306–342.

Географические названия в дневнике А. Регули (путешествие по России и возвращение домой)

Венгерский учёный, исследователь финно-угорских народов Антал Регули (1819–1858) в 1843–1845 гг. совершил путешествие в северные территории Уральского хребта. Там он изучал язык и быт коренных жителей, а также занимался сбором географических данных и рисовал карты местности, которые явились основой для создания Регули большой карты Северного Урала. Во время своего путешествия Регули вёл дневник под названием „Календарий”. Оригинальный экземпляр этого дневника ныне хранится в рукописном отделе библиотеки Венгерской Академии наук, в Будапеште.

Автором статьи произведена тщательная переработка оригинальных рукописей дневника, в ходе которой выделены географические названия, содержащиеся в них. Уделено особое внимание их количеству и категориям наименований (например: населённые пункты, рельеф, рек, озёра). Более того, составлено краткое описание событий, произошедших с Регули в период его экспедиции на Урал. В ходе анализа рукописей Регули произведено сличение географических названий, изложенных в дневнике учёного с названиями, которые он нанёс на свои карты.

Таким образом, целью работы автора явилось открытие новых аспектов деятельности Регули, непосредственно на исследуемой им местности.

Ключевые слова: топонимика, статистика, путешествие, дневник, карты

ЗОЛТАН ГУЙАШ